ДНЕВНИКЪ

(стенографический)

на

IV Обикновенно Народно Събрание

(Четвьрта извънредна сесия).

XXX. ЗАСѢДАНИЕ, ВТОРНИКЪ, 8 ЮЛИЙ 1886 ГОДИНА.

(Начало въ 9 часа предъ обѣдъ подъ предсѣдателството на подпредсѣдателя г-на Тр. Панова).

Предсѣдатель: (Звъни). Ще се чете списъка на г-да депутатитѣ.

Секр. Мишевъ: (Чете списъка). Отсѫтствуватъ:

Димитръ Добрѣвъ, Георгий Драгановъ, Петръ Мишайковъ, Исмаилъ Мустафовъ, Риза Ефенди, Лазаръ Луковъ, Св. Ив. Радевъ, Д-ръ К. Помяновъ, Стефанъ Хр. Саввовъ, Ив. Неновъ, Тодоръ Иванчовъ, Антонъ Кърпачевъ, Ненко Храновъ, Димитръ Кузмановъ, Станчо Х. Станевъ., Д-ръ В. Радославовъ, Никола Шивачовъ, Радионъ Иосифовъ, Д. Анневъ, Кирко Въловъ, Тимеонъ Хайдудовъ, Савва Ивановъ, Ив. Гърковъ, Еремия Гешовъ, Ив. Нановъ, Христо Симидовъ, Георгий Р. Цанковъ, Ив. Стояновъ, Христо Ивановъ, Кирчо Николовъ, Паско Мариновъ, Драганъ Цанковъ, Димитръ Кара-Начовъ, Д-ръ Черневъ, Недѣлчо Пушкаровъ, Димитръ Петковъ, Маринъ Д. Тихчевъ, Османъ Бей, Хасанъ Бей, Марко Балабановъ, Ахмедъ Курбановъ, Никола Сукнаровъ, Илия Вълчовъ, Никола Мановъ, Петръ Кьорчевъ, Д. Буровъ, Х. Христо Колевъ, Георгий Сокеровъ, Петко Кънчевъ, Юрданъ П. Тодоровъ, Никола Кънчевъ, Ив. Стамболовъ, Конст. Стоиловъ, Юсуфъ Х. Мустафовъ, Хюсеинъ Х. Ахмедовъ, Тодоръ Яневъ, Афузъ Билялъ Ефенди, Д-ръ Рашко Петровъ, Захария Стояновъ, Стефанъ Кьой-Башевъ, Димитръ Тончевъ, Цвѣтко Паневъ, Атанасъ Малиновъ, Данаилъ Юруковъ, Ангелъ Горонавъ, Христо Цикаловъ, Димитръ Стайковъ, Ив. Гешановъ, Вълко Нейчевъ, Ив. Череповъ, Минко Миневъ, Савва Стефановъ, Хр. Деневъ, Илия Сгоковъ, Хр. Духовниковъ, Станчю Черневъ, Стоянъ Молловъ, Димитръ Ризовъ, Д-ръ Стояновичъ, Йовчо Теневъ, Георгий П. Теневъ, П. Наботковъ, Стефанъ Минчевъ, Маринъ Рашевъ, Димитръ Тончевъ, Христо Тончевъ, Конст. Кърклисийский, Кърстю Величковъ, Тод. Карамановъ, Хр. Камбуровъ, А. Мазеновъ, Конст. Величковъ, Георгий Ив. Минчевъ, Д. Мишковъ, Колю Латевъ.

Предсѣдатель: Отъ 286 души представители въ днешното засѣдание присѫтствуватъ 191, — по вече отъ половината, има законното число, за да се отвори засѣданието и да се пристѫпи къмъ разискване въпроситѣ, положени на дневенъ рѣдъ, първо иди продължение разискванията по законопроекта за откупване Руссе-Варненската желѣзница; 2) послѣдно четение закона за селскитѣ общини и 3) Докладъ на Комисията по законопроекта за свърхсмѣтенъ кредитъ отъ 500.000 л.

Моля г-на секретаря да заеме мѣсто на трибуната да чете.

М-ръ Каравеловъ: Понеже вчера стана много разговоръ по въпроса за експлоатацията, и се опасвахѫ мнозина, че нѣма да я получимъ и както видите по забѣлѣжката направена тукъ отъ условията, азъ предлагамъ да се прибави единъ членъ, както се предлагаше той вчера, нѣмамъ, нищо противъ, тъй като азъ казахъ, че ни една точка отъ тоя законъ нѣма да се испълни, до гдѣто не се обезпечи българското правителство съ експлоатацията.

Драганъ Цанковъ: Тогазъ твърдѣ добрѣ, г-да представители, но да помолимъ правителството да свърши съ въпроса за експлоатацията и щомъ го свърши, тогава да предложи закона на Нар. Събрание. Тамъ е страха, защото тая желѣзница е въ чужди рѫцѣ. Именно за това и всѣко българско правителство, когато е искало да свърши тоя въпросъ, е глѣдало да отнѣме експлоатацията на тая желѣзница отъ чюжди рѫцѣ. И тъй като М-ра предлага, сега да му дадемъ врѣме да свърши съ експлоатацията да я отърве и послѣ да предложи законъ.

М-ръ Каравеловъ: Мисля, че ще има представителството гаранция ако има казано въ послѣденъ членъ, че нѣма да се прилага закона до гдѣто не се обезпечи експлоатацията на линията: слѣдователно, това казано отъ г. Цанкова е нула. Това е съвър-

шенна гаранция на едно представителство, че нито едно правителство нѣма да се рѣши да прилага закона.

Др. Цанковъ: Такъвъ законъ не може да има.

Н. Мановъ: Г-да . . . . . .

Д-ръ Помяновъ: (Прекѫсва го). Научавамъ се, че листа на записанитѣ оратори отъ вчера билъ изгубенъ. Да се съобщи отъ бюрото: вѣрно ли е това, или не.

Предсѣдатель: За нещастие не знаемъ источницитѣ отъ гдѣто сте чюли.

Н. Мановъ: Г-да представители! Подлѣжи на разглѣдване и приемание или отхвърление законопроекта, внесенъ отъ г-на М-ра на Финанситѣ относително покупката на Руссе-Варненската желѣзница. Чухте вчера отъ дебатитѣ, които станаха по тоя въпросъ, че едни поддържаха, че трѣба да се извърши тая покупка, като се приеме законопроекта на г-на М-ра на Финанситѣ внесенъ въ Нар. Събрание; други казваха, че трѣба да се отхвърли, нѣкои бѣха на мнѣние, просто да се отложи до идущата сессия тоя въпросъ и тогава да се разглѣдва и рѣшава. Явиха се мнѣния, че по тоя законопроектъ даже немогли да стават дебати по принципъ, а просто трѣбало да се прѣпрати той въ коммисия и коммисията да види да ли суммата, която предлага Правителството е такъва гдѣто, да чини желѣзницата за тая сумма, и ако е тъй да се приеме или отхвърли. Мисля, г-да, че това мнѣние неможе да бѫде основателно, защото на насъ се внася законопроекта въ саммата сессия. По приетия отъ насъ рѣдъ, по всѣки законопроектъ стават дебати; първо: да се приеме или отхвърли законопроекта по принципъ и, ако се отхвърли, по принципъ, нѣма какво да се разисква нито въ коммисия нито въ Нар. Събрание членъ по членъ. Тъй щото, да се казва, че тоя въпросъ е предрѣшенъ нѣма основание и, азъ мисля, че даже това не трѣба да се казва. Ако би да нѣмаше нужда, нѣмаше да се внася въ настоящата сессия законопроектъ, който да се подлага на обсѫждание, а щѣше друго да стане. Мисля, че по всѣки отдѣленъ въпросъ особенъ рѣдъ нѣма да установяваме, а трѣба да се придържаме о тоя рѣдъ, който е установенъ отъ парламентарната ни практика. Споредъ 10-ия членъ на Берлинския Договоръ, Българското Княжество е поставено на мѣстото на Турското Правителство, като е взело или сѫ му натоварили задалженията и тегобитѣ, които турското Правителство имало спрямо компанията на желѣзницата.

Като се вземе предъ видъ съдържанието на 10-ий членъ и на оня неговъ пассажъ, който се отнася за нашитѣ задължения спрямо компанията на Руссе-Варненската желѣзница, ще се види, че ние нѣмаме задължения безусловни предъ компанията на тая линия, но сме задължени само да имаме спрямо компанията онния задължения и тегоби, които имала спрямо нея Турция. Първия въпросъ, който предстои на наше обсѫждание и разрѣшение е това кое е по сгодно за нашата държава, дали купуването на тая линия, или оставание при онния условия, които имало Турското Правителство, или оставане да плащаме лихвитѣ на капитала изразходванъ за постройката на линията.

Г-да представители! За да може всѣки единъ да си обясни въпроса както трѣба, азъ мисля, че на наше обсѫждание трѣбаше да бѫде представенъ най-напредъ и контракта, сключенъ между Турското Правителство и компанията за постройката, за да видимъ какви сѫ нашитѣ задължения спрямо компанията и имаме ли ние нѣкои права срѣщу тия задължения или не, въ какъвъ размѣръ сѫ задълженията, и, само тогава щѣхме да можемъ да видимъ кое е по полѣзно за насъ: да ли покупката или да плащаме лихвата на капитала. Отъ тамъ би могли да видимъ колко и какви сѫ лихвитѣ, колко и какъвъ е капитала и пр. Може да ни кажатъ че въ зелената книга го има това нѣщо. Четохъ я и има такова нѣщо, но мене ми се струва, че самия контрактъ е потрѣбенъ, да го имаме предъ очи, когато обсѫждаге тоя въпросъ. Той е основата, върху която трѣба да се разрѣши въпроса. Контракта обече ни въ една отъ зеленитѣ книги несѫществува и, мисля, че до когато нѣма такъвъ контрактъ, който да ни казва изрично нашитѣ задължения спрямо компанията, едва ли ще можемъ да се произнесемъ въ пълно съзнание на работата. Освѣнъ това, да можемъ да видимъ да ли е полѣзна покупката или ди останемъ при исплащанието на лихвитѣ, трѣба и други нѣкои нѣща. Трѣбало би да знаемъ какви лихви е плащало Турското правителство, (Единъ гласъ: 7 %). Това ще се види въ контракта. Трѣбало би да знаемъ още, правителството наше имало ли извѣстенъ контролъ върху експлоатацията на тая линия и имало ли е свѣдѣние отъ експлоатацията на линията, печалба ли сѫ получили или загуба, за да можемъ да си представимъ всички тия работи, да дойдемъ до ясно заключение, че ако купимъ линията, ще имаме по голѣма полза и нашата страна нѣма да загуби, или това ще бѫде ако останемъ при исплащание на лихвитѣ? Трѣба да знаемъ положението си. Тия работи трѣба да ги знаемъ, за да можемъ да се произнесемъ при пълно съзнание на работата. Друга е работата ако намѣрите за добрѣ да се произнесете и безъ тия книжа, азъ нѣмамъ нищо противъ това. Вчера се каза, че Нар. Събрание въ една по предишна сессия се произнесло дало пълномощия на правителството да купи тая линия. Това го зная и не зная да ли нѣкой ще отрѣче това нѣщо. Това е фактъ. Азъ ще забѣлѣжя само това, че, когато се даде отъ сѫщото IV-то Обик. Нар. Събрание пълномощие на правителството, казано е, че правителството ще вземе за основа дѣйствителната стойность на линията. Щомъ е това тъй, за да можемъ да се базираме върху рѣшението на това Събрание като е дало пълномощия, трѣба да видимъ коя е дѣйствителната стойность на линията. Г-да! Не могѫ да приема никаква друга дѣйствителна стойность, освѣнъ оная, която нашето правителство ни е посочило за такъва. Ще видите втория томъ на зелената книга която се раздаде въ една отъ извънредните сессии миналата год., въ него имаше подробно исчисление за цѣлата линия. Нашето Правителство се ссилава на рапортитѣ на инженеритѣ и по нататъшнитѣ прѣговори, които е водило съ компанията за покупката на тая желѣзница. Въ тия рапорти и оцѣнения виждаме това, че цѣната на линията е 23,475.392 лева, — дѣйствителната стойность на линията. Дойде се вчера и се каза, че 35.000.000 лева е дѣйствителната стойность 36 милиона може да бѫде. Отъ гдѣ се черпатъ тия основания? Отъ едно писмо, казватъ на бившия единъ М-ръ, Теодоръ Икономовъ. Но забѣлѣжете, г-да, че г-нъ Икономовъ не е изучвалъ линията. Нѣма рапортъ никакъвъ отъ инженери. (М-ръ Каравеловъ: Има). Тукъ поне нѣма, отъ което да се установява. (М-ръ Каравеловъ: Въ канцеларията има). (Д. Цанковъ: Това именно Нар. Събрание отблъсна). Ние дохождаме да се установимъ върху дѣйствителната стойность, намѣрена отъ нашето правителство. Вчера се направихѫ упрѣки, че се ссилавали нѣкои оратори на първата зелена книга, а оставали това оцѣнение. Като остава първото оцѣнение нищожно

споредъ думитѣ на г-на Стамболова, слѣдователно е нищожна и цѣната дадена отъ г-на Икономова. Дохождамъ на това, което не е нищожно, което е направено подиръ решението на Нар. Събрание да се купи линията. Дохождамъ именно на втория томъ на зеленатa книга, който не е нищоженъ. Ако се вземе дѣйствителната стойность 23,475.392 лева и се приложатъ лихвитѣ на тая дѣйствителна стойность за всичкитѣ години отъ Берлинский договоръ до свършъка на 1886 год., — като се исчислятъ, нѣма да надмине суммата 38 и $^1/_2$ милиона лева. Ако това е тъй, г-да, мене ми се струва, че даже и нѣкои отстѫпки които се правятъ по съглашението излизатъ тогава праздни. Сега условията, които се представятъ, ни казватъ, че правителството ще купи линията за 44 и $^1/_2$ милиона лева + 5.363.050 лева лихва, за отъ 1-й Януарий 1885 до свършъка на 1886 година. Ще обърна вниманието ви върху друго нѣщо. Че тая линия, по рапорта на инженерина, испратенъ отъ нашето правителство е толкова негодна, щото за да може да сѫществува и за напредъ като линия искало се споредъ настояванието на нашето правителство 7 милиона лева за поправки. Но нѣма да се спирамъ на тая цифра. Ще се спря на друга една цифра, която е приета отъ правителството и одобрѣна отъ компанията. Тя е 2.425.000 лева. Когато се третиралъ въпроса между нашитѣ представители и компанията, тая сумма е призната отъ двѣтѣ страни за потрѣбна да може линията да се приведе въ исправность, да може да отговаря на своето назначение. Не обаче на това назначение, както е по условията, по cahier de charge. Тия три цифри като събере човѣкъ, добива 52.288.250 лева. Мисля, че поне тия цифри трѣба да съставляватъ дѣйствителната стойность до когато ще се се прѣдаде линията, защото кой знае какъ ще се прѣдаде. Значи, безъ малитѣ расходи които се предвиждатъ за по послѣ и които, спорѣдъ едно писмо, ще бѫдатъ съгласно съ Англійскитѣ закони, като се прибави при тая сумма гербовъ сборъ, издавание и печатание на акции и облигации, нѣма съмнѣние, че най-малката цифра до която ще достигнемъ, ще бѫде 53 милиона лева. Безъ репарация ще бѫде, както описватъ нашитѣ инженери. Трѣба тя се оправи, за да може да бѫде линия.

Вие чюхте, г-да, вчера г-нъ Стамболовъ ни исчисляваше цѣната на линията Руссе-Варна; като вземаше за основа цѣната на километритѣ на новата линия Вакарель-Царибродъ, искара я 25 милиона лева, а като се направи смѣтка на 113 километри излиза че може тя да се направи за 20.000.000 лева. Г-да! Меня ми се струва, че тая смѣтка неможе да бѫде основателна и ето защо: Гнъ Стамболовъ ни каза, че готовата работа по линията Царибродъ Вакарель била присмѣтната 3 и $^1/_2$ милиона лева и 17 сме дали за желѣзница струва 20 милиона лева. Азъ зная пакъ, а това го знае и г-нъ Стамболовъ, че намъ, когато бѣхме въ коммисията за желѣзницата, ни се каза откровенно, че линията ще костува 16—14$^1/_2$ мил. лева, максимулъ 15 мил. лева и като се прибаватъ 2 милиона готова работа, достигва 17.000.000 лева ще каже 150.000 лева на километръ е достаточна сумма да се направи тая желѣзница, тъй щото, нѣма нужда да се прибавятъ 3 милиона лева, които въскачватъ отъ 150 на 180.000 лева километра. Освѣнъ това и по други съображения тая смѣтка е неоснователна. Погледнете въ рапорта заключението на нашия делегатъ, заключение въ нѣколко пункта, които казватъ въ какво положение се намира линията Руссе-Варна. Тамъ има дървени мостове. Има мостове правени безъ основания, на нѣколко мѣста линията нѣма вода, ами съ бъчва на биволски и волски кола каратъ вода. Такъва ли линия ще построяваме между Царибродъ и Вакарель? — Не. Следователно неможе да се прави сравнение между линията, която ще построяваме ние, защото имаме гаранция, че ще се построи, както се строятъ желѣзницитѣ въ най-новото врѣме, а не както Руссе-Варненската; за която нашитѣ инженери дали рапортъ, че е несгодна, че едвамъ прилича на желѣзница.

Г-да представители! Едно отъ условията на контракта който подлѣжи на нашето приемание или отхвърляние, е и това: Да ни се прѣдаде линията свободни отъ всѣкакви наеми. Днесь вие чухте, че М-ра излѣзе и направи заявление, че може да се тури членъ въ закона, който да туря въ сандъкъ тоя законъ, да го заключи до тогава до дѣто не се осигури освобождението на линията отъ наемжтъ отъ Баронъ Хиршъ. Наистина положението на тоя въпросъ при сегашното заявление на г-на М-ра на Финанситѣ, значително се измѣнява, защото вижда се въ заявлението, отъ вчерашнитѣ дебати, които станаха, че е дошълъ до убѣждение, че не е осигурена линията тъй, както той е мислилъ по преди. Г-да представители! Освобождението на линията отъ контракта за наемитѣ, е въпросъ отъ най важнитѣ. Това всѣки, който се заинтересува да изучи въпроса както трѣба, ще го признае. И наистина, когато отъ една страна сѫществува въ навечерието на приеманието тоя законъ или контрактъ, протестъ отъ Хирша; когато отъ друга страна сѫществува заявление отъ представителитѣ на англійското правителство, че компанията за постройката неможе да направи нищо преди да се вотиратъ отъ Събранието условията за купуванието, — послѣ вече тя щела да направи всичко каквото трѣба за освобождението на линията отъ наемнитѣ контракти, — при това положение на работата, струва ми се още повече важность добива въпроса за освобождението линията отъ наемитѣ, а това трѣба да заслужи сериозното наше внимание и, преди да достигнемъ единъ удовлетворителенъ по него резултатъ, едва ли ще има защо да купуваме линията и едва ли ще можемъ да купимъ нѣщо. Нетрѣба да испущаме изъ предъ видъ това, че ако задъ гърба на компанията стои англійското правителство, утрѣ ще добие и Хиршъ неговата поддържка, чрѣзъ компанията когато се закачи въпроса за освобождението линията отъ наемитѣ. Незная азъ ще ли достигнемъ до благоприятенъ резултатъ по това освобождение послѣ, ако това не достигнемъ предварително. Интересъ има компанията много по голѣмъ сега да освободи линията отъ наемитѣ, отколкото отпослѣ. Г-да представители! Отъ представенитѣ условия чл. 1, пунктъ 2, въ него се казва че дружеството на желѣзницата отстѫпж на българското правителство не платенитѣ и други дългове, които има да взима отъ Турция, почевайки отъ 30 Юний 1885 год. до датата на Берл. Договоръ. Една отстѫпка се прави отъ компанията на нашего правителство. Разумѣва се колкото повече може да се направи отстѫпка на нашето правителство трѣба да се приема, защото да се откажемъ отъ такъва ще бѫде. . . . не зная какво. Но едно нѣщо има да забѣлѣжа по тая отстѫпка, че нѣма въ зеленатa книга нищо, което да указва въ що се състои отстѫпката, каква е суммата. Вчера първъ пѫть чухме отъ трибуната г-на Стамболова да каже, че тая отстѫпка е отъ 10 мил. лева, обаче тукъ я нѣма. На какви данни се основаваше г-нъ Стамболовъ и твърдеше, че е 10

мил. това е за насъ неизвѣстно. Азъ само ще посоча на едно писмо въ зеленатa книга отъ 1884 г., въ което се казва, че отстѫпката е нищожна. Сега да ли е имало основание да се казва това въ официално писмо, или не, остава, г-да представители, на васъ да се произнесете. Въ I кн. 1881 г., 64 стр. се намира това писмо. Като говори за други работи г-нъ Стойчевъ казва: «Ние не закъснѣхми да направимъ нужнитѣ забѣлѣжки върху такъвъ единъ начинъ на смѣтание и върху съвършенно нищожната цѣна на турския дългъ». Незная сега кое по вѣрно: това ли, което заяви г-нъ Стамболовъ, че отстѫпката е отъ 10 мил. лева, която сумма имала да плаща Турция, или това, което нашия представитель говори въ едно официално писмо.

Най-послѣ дохождамъ да повѣрвамъ г-на Стамболова. Защото не предполагамъ, че той безъ да знае нѣщо ще излѣзе да го каже токо тъй. Но има и друго нѣщо по тоя пунктъ. Тукъ както видите съ тоя пунктъ се прави едно прехвърляние на дълга на компанията, нашето правителство да го събира отъ Турция. Вие знаете, че въ 10 чл. на Берлинския договоръ е казано, че смѣткитѣ, за врѣме отъ когато престана турското правителство да плаща на компанията, до когато влѣзе въ длъжноститѣ на Турция нашето правителство, ще се опредѣлятъ съ съгласието на нашето правителство, турското и компанията. Да ли сѫ опредѣлени тия смѣтки? Азъ мисля, че ако бѣха опредѣлени, то щѣше да има официални документи; а такива нѣма тука. На какво основание се счита отстѫпката 10 мил., когато смѣткитѣ не сѫ прегледани, не се знае суммата, не се знае турското правителство приема ли я или не. Въ такъво положение на работата, азъ дохождамъ до заключение, че тоя пунктъ ще остане само да краси нашия контрактъ. Па дай боже да не се случи такова нѣщо.

Г-да представители! По-доле въ условията стои, че Българското правителство като купува линията ще плати 6 мил. лева въ брой и 38 мил. ще се платятъ въ облигации. Първитѣ 6 мил., заедно съ лихвитѣ до края на 1886 год., които правятъ 5,365,560, ще се платятъ въ края на 1886 год. За 38 мил, които оставатъ да се дължатъ, ще се плаща $6^0/_0$ лихва и $1^0/_0$ за погашение, всичко $7^0/_0$ Струвами се, г-да представители, че $6^0/_0$ лихва и $1^0/_0$ за погашение — $7^0/_0$ лихва, за такъва линия, каквато се представлява Руссе-Варненската, е скѫпа лихвата. Ето защо ще ви кажа, че поддържамъ мнѣнието на онія, които казватъ, че съ това ще се повредѝ на нашета страна при единъ заемъ, ако и искаме да направимъ въ бѫдѫще. Азъ ще се постарая да докажа това. Ако ние вземаме една, тъй да кажа, чурукъ стока, съ $6^0/_0$ лихва и $1^0/_0$ за погашение $= 7^0/_0$, то неще да се намѣрятъ глупави финансисти да ни дадѫтъ заемъ съ по малъкъ процентъ. Мисля, че не трѣбатъ дълги и широки знания по финансовата часть за да се съобрази това. Ако ние купуваме вехта дрѣха съ $6^0/_0$ лихва и $1^0/_0$ за погашение, непремѣнно, кога исками да вземемъ пари въ заемъ, ще трѣба да платимъ повече. Прочее трѣба да се предпазваме. Може да имаме утрѣ нужда, както и вѣрвамъ да я имаме, отъ заемъ, тамамъ сега качваме лихвата му повече на 1 или на половина процентъ. Ето защо мисля, че заема трѣба да предшедствува купуването на линията. Въ такъвъ случай имали би ние такива условия, че заема може да се сключи при по благоприятни условия, отколкото послѣ купуването на желѣзницата, когато за насъ ще сѫществува една финансиална операция съ $7^0/_0$.

Послѣ това слѣдва другий членъ, въ който се казва, че исплащанието на лихвитѣ и погашението е гарантирано съ общитѣ приходи на България. Азъ привличамъ вашето внимание, г-да, върху тоя членъ. Общитѣ приходи разбирамъ азъ, че се гарантира исплащанието съ всичкитѣ доходи на Княжеството, всичкитѣ приходи които фигуриратъ въ доходния бюджетъ, всичко се дава въ залогъ срѣщо линията Руссе-Варна . . . . (Веселость, смѣхъ, ржкоплѣскания). Моля ви, г-да представители! Азъ още не съмъ свършилъ вие ако сте свършили. (Гласове: продължавай).

Да ангажираме за тая линия всичкитѣ приходи на нашата държава, грѣхъ ще бѫде (ржкоплѣскание). Моля ви се, ако остане тоя параграфъ какво ще излѣзе. Утрѣ когато додемъ ние да искаме единъ заемъ, голѣмъ, нѣма ли тая компания право да излѣзе и каже, че извѣстни, отдѣлни доходи, не можете да залагате за гаранция, че общитѣ доходи на Княжеството сѫ заложени срѣщу линията? Струва ми се, г-да, че гаранцията за компанията ще бѫде достаточна самата желѣзница. Стига тя, на мѣсто всичкитѣ доходи на Княжеството. Какво дава компанията: една желѣзница отъ 44 мил., да я заложимъ нея сѫщата: толко дава, толко взема и залогъ. На какво основание да ангажираме приходитѣ на цѣлата държава . . . . (Гласове: кой ти каза? — Смѣхъ). Азъ ти казвамъ. Казва се, г-нъ Кавалджиевъ, въ условията, които подлѣжатъ на разискване. И на основание на това говоря. Вчера, г-да представители, се каза, че ние нѣма да бѫдемъ финансови м-ри, че да се грижимъ за финансовитѣ операции, па и за това: какво ще става съ тѣхъ послѣ 10, 20 години. Струва ми се, когато ангажираме страната съ милиони за десятки години, трѣба да си отварями очитѣ. Че отъ финансовитѣ операции зависи понататъшното положение на страната. За да можемъ да достигнемъ сега благоприятенъ резултатъ трѣба сега да обсѫдимъ всестранно, най-сериозно, да предвидимъ всичко каквото може да се случи, за да можатъ да се ограничатъ повече лошитѣ послѣдствия. Историята доказва, че много страни пропадатъ политически, че преди били заробени финансиялно. Ето защо не трѣба да пренебрегаваме, да не казваме, че като нѣма да бѫдемъ финансови м-ри, не трѣба да правимъ това. Г-да представители! Понататъкъ въ условията дохожда пунктъ, който казва, че ние трѣба да внесемъ предварително въ една английска бенка 6 мил. въ брой, или чекъ — все едно е; и 38 мил. въ една обща облигация. Азъ мисля, че при предложението на г-нъ М-ра на Финансиитѣ да се прибави въ закона членъ, който да казва, че настоящий законъ нѣма да се приложи нито въ една точка, до дѣто не се осигури експлоатацията, — да говоря за това ма освободиха предговорившитѣ. Щомъ се приеме такъвъ членъ, разумѣва се, че въ такъвъ случай, пакъ ще повторя, законътъ се заключава въ единъ сандъкъ, до дѣто не се освободи линията отъ настоящитѣ контракти.

Г-да представители! Въ 3-й пунктъ на чл. 8 отъ условията се казва, че ще се опредѣли единъ нашъ делегатъ отъ Княжеското правителство, който ще присѫтствува при распредѣлението на суммата въ брой и въ облигации, когато ще си истѣглятъ облигаторитѣ и акционеритѣ и другитѣ заинтересовани суммитѣ въ пари или облигации. Г-нъ Вачевъ вчера намѣри тая мѣрка незгодна. Азъ не могѫ да се съглася съ него. (Нѣкои гласове о-о-о!) Ето защо. Защото само въ това отношение ако онія облегатори и акционери, които сѫ изгубили своитѣ документи за които не се казва какво ще стане съ тѣхъ, ако тѣ сѫ въ наша полза

разбирамъ, че присѫтствието на единъ делегатъ нашъ е на мѣстото си. Всички облигации и акции които сѫ изгубени или скѫсани и не могѫтъ да се представятъ, разумѣва се трѣбало би да да останатъ въ наша полза, да се преснѣматъ отъ общата цифра на покупната цѣна на линията. Не се представятъ напримѣръ облигации и акции на 1 мил. фр., то е въ наша полза. Въ такъвъ случай непремѣнно нужно е това постановление, щото нашъ делегатъ да присѫтствува. Ако нѣма това, могѫтъ да се представляватъ и акции, които сѫ се изгубили и да се уважатъ.

Не искамъ, г-да да говоря по-дълго. Азъ казвамъ, че облигации уничтожени, могѫтъ да се подправятъ, ако нѣма тамо нашъ человѣкъ.

Послѣ това иде въпроса, като се сключили условията между нашето правителство и компанията, въ края на послѣднята Зелена Книга има едно писмо, което измѣнява нѣкой нѣща отъ самитѣ условия. Въ това писмо виждамъ нѣкои измѣнения на контракта, но правителството не е казало да ли приема тѣзи измѣнения или пакъ отхвьрля. (Каравелоъ: ако ни понася? . . . . .) Може ли тъй когато правителството изрично трѣба да каже на Нар. Събрание на какво мнѣние е? Понася ли това или не, правителството трѣба изрично да каже, да знае Нар. Събрание тия допълнени измѣнения ще бѫдѫтъ ли послѣ въ сила или не? Защото отъ писмото въ всѣки случай виждамъ, че измѣненията ставатъ на основание на това, че трѣбало да се съгласятъ условията съ тия на Англійскитѣ закони. Какви сѫ тия Англійски закони, съ които трѣбало да се съгласятъ условията? Гербовий сборъ ли е? Патентово право ли е? Или друго? Азъ незная. Забѣлѣжва се, че ще се намѣрятъ нашитѣ пари въ Англия, а пъкъ още има и други работи додѣ се свърши съ дружеството, — какви сѫ тия закони, не зная, по които ще сѫ съобразимъ ние? Ето защо мисля, че и тоя въпросъ не трѣба да мине тъй, безъ внимание, когато се разисква и рѣшава работата.

Г-да представители! Преди да свърша, ще кажа още двѣ думи. Както чюхте вчера отъ тая трибуна се направи намѣкъ или порицание на тия, които говориха противъ законопроекта. Ще ви моля, г-да предтставители, да бѫдете свободни отъ всѣкакви предубѣждения, че като говоря азъ противъ законопроекта, имамъ за цѣль свалянието на правителството. Да мислимъ подобно нѣщо, ще каже да се игнорираятъ нашитѣ дѣла, които сме вършили въ това Нар. Събрание. Ето защо мисля, при обсѫждането на онова, което казахъ азъ, както и нѣкои и други, да не се водите отъ тия предубѣждения, че сме излизали тукъ да говоримъ противъ, съ цѣль да свалимъ правителството. Азъ мисля, че свободното произнасяние на единъ представитель въ тая свѣщенна ограда на Нар. Събрание е обязанность на всѣкиго, и ни малко порицание не заслужва тоя, който се осмѣли да излѣзе отъ трибуната да каже своето мнѣние: може да бѫде право, па може да бѫде и криво, но не трѣба да се мисли, че то гони цѣль да събори правителството. Не дай боже, азъ поне нѣмамъ такъво намѣрение. Вчера се помѣна за нѣкаква нова опозиция. Да ли това се подмѣта защото нѣкои г-да искатъ свободно да искажатъ своитѣ взглядове? ако е тъй, друга работа е. тогава да знаемъ, че трѣба да говоримъ, за да не бѫдемъ опозиционери. Азъ мисля, г-да представители, че отъ всичко, което исказахъ, излиза, че законопроектътъ, представенъ отъ нашето правителство, е такъвъ, който не може да бѫде . . . (гласове: тъй . . .) въ полза на нашата страна. Послѣ това, г-да представители, азъ мисля, че нѣма що да загубимъ ако тоя законопроектъ остане по за послѣ. Колко необходимо потрѣбенъ е той, че непремѣнно въ тая извънрѣдна сесия трѣбало да се прокара, когато се намираме въ тия изключителни обстоятелства, въ натѣгнато, въ забьркано положение. Не е ли по-хубаво ако по-напредъ заключимъ единъ заемъ, та послѣ за него да помислимъ, когато нѣма да ни побьрка и натовари повече? Ето защо мисля . . . (Единъ гласъ: да се отхвьрли!) че законопроекта не че трѣба да се отхвьрли, но да се отложи за по-нататъкъ.

М-ръ Каравеловъ: Азъ, г-да представители, нѣма да говоря дълго. Вѣрвамъ, че г-нъ Д-ръ Вачевъ се удивлява както оня человѣкъ въ Молиера, който пьрви пѫть узналъ, че 40 години говори въ проза. Всички които говориха, повтаряха едно и сѫщо. Пьрви пѫть виждамъ въ камарата цѣлата опозиция, отъ пьрвия до послѣдния, да повтаря едно и сѫщо. Ще обьрна азъ внимание само на онія точки, на които не поглѣдна г-нъ Д-ръ Вачевъ. Пьрво г-нъ Мановъ каза, че ние трѣба да знаемъ условията на компанията съ турското правителство. Додѣто не узнаемъ това, не можемъ да се произнесемъ — казваше той. Съжелявамъ, че г-нъ Мановъ, който е билъ въ това събрание, който сѫщо е опълномощилъ правителството да купи линията, не е казалъ на правителството да напечати и тия условия. Естественно тѣ се раздаватъ на коммисията за разглѣждание законопроекта, но никой до сега не е говорилъ да се печататъ тия условия и да се раздаватъ на г-да представителитѣ. Едно ще кажа, че всичкитѣ правителства, които сѫ били въ насъ сѫ се занимавали съ тоя въпросъ, и всѣко отъ тѣхъ е дохождало до убѣждение, че е по добрѣ да се купи тая линия, отколкото да се тѣглятъ инакъ тѣгобитѣ. Самото това IV обик. Нар. Събрание, което констатира и г-нъ Мановъ, и то е рѣшило да се купи тая линия. Слѣдователно сега да се повдига въпроса за препечатването на Cahier de charge — е късно. Трѣбало на врѣме да се каже, че представителството преди всичко иска да се запознае съ условията и, слѣдователно, да му се представятъ когито ще му се представи и въпроса за купуването на разрѣшение.

Вторий въпросъ на г-да Манова. Трѣба да забѣлѣжа, че пьрви пѫть когато стѫпихъ въ М ството, дойде представителя на компанаията. По принципъ, което е направило едно правителство, не се разваля тъй лесно. Приела се по принципъ суммата 50 мил. Това стои въ Зелената Книга. Азъ казахъ, че линията не е въ надлѣжното положение, че трѣбатъ 7 мил. за поправка да се пресмѣтнатъ отъ тая сумма. И пресмѣтнатата сумма не е за стойностьта на линията, а за стойностьта на поправкитѣ Че въ Зелената Книга имало оцѣнение по долo. Зная го и азъ това, но нима конференцията ще вземе рапорта на онія инженери, които ни понася да покажатъ по-доло? Нима Т. Икономовъ преди да пише цирѫуляра до силитѣ не е знаялъ цѣната отъ изучването? Той е знаялъ, изучването го има въ архивитѣ, но едва ли слѣдва да се печата всичко; което е печатано, е печатано, защото нѣма да повредя на дьржавата. Оцѣнката която е била сгодна тукъ е печатана, но онія на другитѣ инженери не сѫ. Самъ г-нъ Мановъ каза, че може би, като съмъ се освѣтлилъ вчера отъ разискванията, за това съмъ предложилъ да се прибави новий членъ. Азъ казвамъ не! Освѣнъ точки и обстоятелства друго нищо не разбрахъ. Г-нъ Мановъ трѣба да знае, че законопроекта е напечатанъ преди да се получи

писмото на Барона Хирша. Правителството не е мислило, че ще се яви такъво писмо отпослѣ. То е мислило още, че договора достатъчно гарантира, а онова, което прибавихъ, не дава толкова сила, защото самий договоръ е силенъ, но понеже имаше хора доста страшливи, предложихъ новъ членъ за да се успокоятъ. То е, както видите, гаранция добавочна. Когато отиде въ коммисия законопроекта ще видимъ какво да се прави тукъ, че се явява ново обстоятелство: нѣмаше нужда вчера когато се рѣши въпроса по принципъ да говоримъ какво трѣба да сѫ гарантира повече. За турския дългъ говори г-нъ Мановъ и каза, че не извѣстно колко е тоя дългъ. Напротивъ той е извѣстенъ, на 64 стр. се казва, той е 450 хил. л. стерлинги. Естественно, когато се говори за тоя дългъ ничтоженъ, не че отъ Турция той неможе да се получи; ние, може да се каже, сме въ друго положение, отъ това въ което може да се намира компанията.

Друго нѣщо говореше г-нъ Мановъ, което може да е удивило всички. Съжелявамъ, че человѣкъ, който претендира да говори отъ трибуната за такива въпроси, толкова криво говори, щото могѫ да кажа да не е економистъ. Ще говоря по общо. Представете си, че отивате въ банката да вземете заемъ. Ако отговаряте съ кредита си, нѣма да залагате нищо, защото отговаряте, разбира се, съ всичкитѣ доходи. Разбира се, когато стане нужда само съ една часть отъ имота се заплаща суммата. Когато залагате кѫща ли е по добрѣ или когато отговаряте съ кредита си? Ако не разбира това г-нъ Мановъ, съжелявамъ, че ходи да защищава хора предъ сѫдилищата.

Още едно нѣщо. Въ 111 стр. сѫществува ето що: (чете) «Колкото за источника на прихода, който би трѣбало да се означи за гаранция, говореше се за Варненската митница, преди приемането на вашата телеграмма отъ 4/16 Мартъ, No. 750, а ние бѣхме ви телеграфирали, да ни опълномощитѣ да заявимъ, че приходитѣ отъ тая митница ще се узначатъ за гаранция на условената сумма, но г-нъ Русский пълномощникъ въ едно свиждание, което стана днесь, се произнесе противъ това предложение и той трѣба да е телеграфиралъ въ Петербургъ въ тоя смисьлъ, ако и да признава нуждата да се означи нѣкой държавенъ приходъ за гаранция». Човѣкъ, който колко годѣ разбира, никога нѣма да ви даде въ гаранция отдѣлни приходи, само батакчиитѣ правятъ това, само сърбскитѣ финансисти могѫтъ да правятъ това. Турция бѣше тъй когато даваше въ гаранция приходитѣ си единъ по другъ, но никоя друга добра държава не дава въ гаранция отдѣлни приходи. Това да не разбира человѣкъ, значи нищо да не разбира. Апелирамъ поне къмъ всички съ здравъ умъ да кажатъ . . .

Г-нъ Мановъ още говори и за амортизацията, нѣма да му говоря за нея азъ, че тя всѣка година ще намалява капитала. Но другаритѣ му казаха, че каквото още имало по тоя въпросъ не било забѣлѣжано въ книгата. Това което е било износно, това е турнато. Самъ г-нъ Мановъ каза че не е съгласенъ съ г-нъ Вачева; и той каза че не е безполѣзно да има и нашъ делегатъ. Износно е да го има. Всичко което не мине презъ делегацията, не може да бѫде въ сила, не е дѣйствително. Не мислете, че като се приеме закона ще хванемъ да го прилагаме полека лека? И Зеленатa Книга нѣма да гласуваме тукъ, а ще гласуваме законъ. Той включава въ себе си конвенцията плюсъ нѣщо.

Само пакъ ще кажа това, което говорихъ вчера: вие имате пълно право да говорите тъй или инакъ, но вие задължихте правителството да се споразумѣе за купуването на линията и трѣба да приемете алтернативата на българското правителство: или да се купи линията, която може би да струва скѫпо наистина, но е по-полѣзно, или да плаща лихвата на 35 мил. съ лихвата която се капитализира.

Говори се, че нѣмало вода по линията, това не е Самоковъ. Отъ 5—6 часа пѫть нѣма вода. Въ Делиорманъ знаете какъ живѣятъ хората. (Мановъ: вашите инженери говорятъ това). Зная азъ за какво говорите по това. Сѣдамъ, повече нѣма да говоря.

Ив. Х. Петровъ: (Отъ трибуната). Г-да представители! Отъ какъ съмъ влѣзлъ въ тая свѣщенна ограда, не съмъ ималъ честьта като народенъ представителъ да отѣкчавамъ вашето търпение съ говорение на дълго и широко, не съмъ ималъ желание да ви занимавамъ съ работи които моитѣ събратя сѫ разяснявали. Сега взехъ думата, като всичкитѣ представители чювствуватъ голѣмата важность на тоя законопроектъ, разискването на който днесь предлѣжи и като споделямъ тѣхното мнѣние, че тоя законопроектъ е отъ голѣма важность, взехъ думата не за да искажа своитѣ лични взглядове, но да послужа на това събрание при разяснението на въпроса, така щото като дойде врѣме за гласуване, да дойдемъ до заключение, каквото изискватъ интереситѣ на страната,

Помните, г-да представители, тоя законопроектъ бѣше внесенъ въ тая ограда подъ друга форма, когато се искаха кредити и за други предмѣти и тогава като Г-нъ М-ръ каза, че възникналъ другъ въпросъ, оттѣгли си оная часть отъ законопроекта, която се касаеше до Руссе-Варненската желзница. Усѣщаше се тогава по физиономиитѣ ни, че всичкитѣ почювствувахме една радость, дѣто се отмахна тоя въпросъ, който не бѣ друга освѣнъ гибелна тяжесть за страната. Повтарямъ, че всинца се зарадвахме, когато се оттѣгли.

Сега ни се внася тоя сѫщия законъ за разглѣждание и окончателно приемание. Азъ ще се помѫча, колкото могѫ, отъ практическа точка зрѣние да го разглѣдамъ и да предамъ мнѣнието си на почитаемитѣ ми събратия, като се надѣя, че слѣдъ мене ще излѣзѫтъ хора повече юристи и лежисти, да освѣтлятъ Събранието.

Тая нещастна линия Варна-Руссе, когато се проектирала да се направи, не се е имало предъ видъ подкрепението, напредването индустрията търговията и земледѣлието, а просто — стратегическитѣ съображения. За да се увѣримъ въ това, достатъчно е да хвьрлимъ единъ бѣглъ поглѣдъ върху мѣстностьта, презъ която тя минува. Тамъ има единъ четверожгълникъ отъ крѣпости, които служиха не за благоденствието на народа, но за неговото притѣснявание и порабощение. Главната цѣль съ построяването на тая линия беше: да обезпечава сношенията на войскитѣ, расположени въ четверожгленика отъ крѣпости. Казахъ, че тая линия бѣ нещастна, защото ако се построи чрезъ разни недостолѣпни работи, извьршени въ Цариградъ, стана по нещастна за акционеритѣ въ Лондонъ, като се даде на концессионери не до тамъ честни. Всинца знаете, или сте говорили съ инжинери, че всичкия капиталъ израсходванъ за тая линия не възлиза на повече отъ 20—25 мил. фр. Глѣдаме отъ друга страна, че концессионеритѣ и администраторитѣ на това дружество сѫ увѣличили капитала предъ турското правителство на 50 мил. лева. Всинца знаете какъ ставатъ тия операции; като вземамъ предъ видъ, че облигациитѣ на румелийскитѣ желѣзници издадени всѣкоя една за по

400 франка, най-напредъ се дадоха на публиката съ дѣйствителна стойность по 180 лева, послѣ станаха по 80 и сега се по долу отъ 40. Слѣдователно съ такива едни незаслужающи честь операции, това дружество и турското правителство бѣха удвоили фактивно капитала на Руссе-Варненската желѣзница и се въскачили до 50 мил. фр. . . . Обаче почитаемитѣ концесионери не се задоволиха съ това, ами отидоха та извадиха и други облигации, тъй — щото качиха капитала на 100 мил. франка. Това дѣло, никой финансистъ или лежистъ не може да каже, че е водено съ bonse fois, напротивъ всѣки може да каже, че тукъ има не чута mauvaise fois.

Всинца знаемъ, че не само поемнитѣ условия за постройката на тая линия никакъ не сѫ испълнени отъ тая честна компания, но още всѣки денъ виждаме, че отъ като се предаде желѣзницата на Барона Хирша, условията не се испълняваха никакъ; поемнитѣ условия за обезпечение изискваний редъ, сигурность и бързина по коммуникацията никакъ не се испълняваха. По тая причина турското правителство само 3—4 год. плати недостигътъ на лихвата, която то бѣ гарантирало да плаща на комманията върху фиктивния капиталъ, на годишния приходъ на линията за допълнение до сумата — а слѣдъ това отказа се и то на твърдѣ справедливи основи, като казваше, че не само първитѣ поемни условия за постройката не сѫ спазени, но още и поемнитѣ условия за съхранението и експлоатацията на линията не сѫ испълнявани. До колкото знаемъ недостигътъ, лихвитѣ сѫ платени до 1874 год., отъ тогава до 1878 не сѫ плащани. Отъ туй слѣдва, че положението на тая линия е почивало на съвсѣмъ гнили условия между компанията и турското правителство отъ една страна, и между концессионеритѣ и акционеритѣ заедно съ облигаторитѣ отъ друга. И това положение е било причина, да се възродятъ всѣкакви спорове и процесси по тая линия. Въ такъво положение я завари и Берлинский договоръ. Отъ една страна турското правителство не признаваше, че компанията е испълнила условията си, отъ друга страна, послѣднята протестираше, че Турция не испълнява задълженията си спрямо акционеритѣ и концессионеритѣ, и въ послѣдствие на тия спорове страдаха интереситѣ на акционери и облигатори. Заради това, дипломатитѣ въ Берлинский конгресъ, като искаха да обезпечатъ интереситѣ на чуждитѣ поданници, приеха въ 10-й членъ на Берлинский Трактатъ, че всичкитѣ тѣгоби и задължения, които турското правителство има спрямо дружеството и експлоатацията на Руссе-Варненската желѣзница, оставатъ въ наслѣдство на Българското Княжество. Мень ми се струва, г-да представители, че не е мѫчно да разумейте, че това решение на Берлинский конгресъ има обширно значение; защото ако турското правителство носяше тѣготитѣ, то въ сѫщото врѣме имаше и извѣстни права и на основание на тия права — сѫществуването на които никой не можеше да откаже — Турция бѣ спрѣла да плаща лихвитѣ въ 1874 год. Слѣдваше това съвършенно логично, че когато Европейскитѣ сили ни натовариха съ задълженията на Турция, даваше ни право да се ползуваме и съ правата ѝ, които тя имаше спрямо компанията.

Сега като разглѣдахме съ каква цѣль е построена линията и какви спорове бѣха възникнали между турското правителство и компанията, мень ми се струва, че ние, които бѣхме повикани отъ Европа за новъ свободенъ животъ и за развитие, никой не ще да повѣрва, че Европа е желаяла да ни смаже съ тая желѣзница, толкова повече, че самата компания е увеличила капитала на тия желѣзници до 100 мил. франка.

Отъ тая точка зрѣние, че като линията не бѣ построена за развитието на страната, а за стратегически цѣли и като вземемъ предъ видъ, че тая линия е закачена съ толкова спорове, при всичко че Берлинский договоръ ни я налагаше, ние имахме право да я отхвърлимъ и да настоимъ предъ цѣла Европа да ни ненатоварва съ такива неоправдани и гибелни за насъ тяжести; но отъ почитание къмъ великитѣ сили, българскитѣ правителства сѫ приели да купятъ линията. Азъ съ удоволствие глѣдамъ, че всичкитѣ преговори, които сѫ водени по тая работа, докарали сѫ самото дружество да признае принципътъ, че имаме право да оцѣняваме линията по сѫщата ѝ стойность. Това е много важно за насъ и добръ резултатъ безъ съмнѣние ще има. На основание на тоя принципъ, че нашитѣ права сѫ признати, и защото сме повикани да наслѣдимъ една линия не съ bonse fois направена, линия накачена съ толкова голѣми проценти, признато ние правото, да я капитализираме по сѫщинската ѝ стойность и тъй да пресмѣтнемъ припадающитѣ ѝ се $^0/_0$, а отъ друга страна да видимъ, какви опущения прави експлоататора върху поемнитѣ условия; вслѣдствие на който ще се отбива една сумма отъ тѣзи $^0/_0$ и като се отбива още и печалата отъ експлоатацията останалото ще се плаща. Ако вземемъ този пѫть, лежиститѣ хора ще намѣрятъ, че едвали ще плащаме ежегодно за тая линия 100 — 200,000 лева недостигъ. Тия бѣха най-згоднитѣ за насъ принципи, които никой неможе да откаже и на основание на тия принципи захванали сѫ се и преговоритѣ. До колкото можахъ да схвана, преговоритѣ състоятъ въ нѣколко точки за продавателната страна и други нѣколко точки, които трѣба да се испълнятъ отъ покупателната страна. Една отъ главнитѣ точки за продавателната страна трѣбаше да бѫде, 1-о да се провѣри желѣзницата не отъ англиецъ и не нашъ инженеръ, но французинъ или белгиецъ, като каква ще бѫде цѣнностьта на линията, ако се направи сега на ново по сѫщитѣ условия по които сѫществува. Въ Зеленатa Книга стои една цифра отъ 23 и толкова мил. лева и понеже отъ тогава на самъ се третира въпроса, значи, че не е припозната тая сумма, отъ Англ. правителство, защото трѣбало да се докаже колко струва сега. Послѣ въ 2-а точка се казва, че трѣба да стане експертизъ отъ инженери, като какви расходи ще трѣба да се направятъ, за да стане желѣзницата споредъ първоначалнитѣ условия съ турското правителство и нуждната за поправка сумма ще трѣба да се отбие отъ сѫщинската на ново стойность на желѣзницата. Туй трѣбаше да стане отъ хора техници. 3-о трѣба да се докаже, че турското правителство толкова дължеше на компанията и предстоеше да има документи, които да доказватъ, че компанията иска такъва сумма и че турското правителство я припознава; защото може компанията да иска 1 милионъ лири, но шомъ турското правителство ги недава тогива какъ ще приемемъ ние за сигурно такова не припознато задължение? Онзи които ще купува и плаща, трѣба да знае какво купува и за какво плаща. Съ други думи ний трѣба да виждаме ясно, че турското правителство припознава такъва и такъва сумма. 4-а точка казва, че дружеството харизва другитѣ си права, съгласно съ които ще ли сме да му плащаме ежегодно 40.000 лири недостигъ отъ год. 1878 доро до днесь. И това обаче трѣбаше да се разглѣда отъ хора тѣхници и лѣжисти, които като иматъ за базисъ отъ една страна капитализацията

на линията, както горѣ казахъ на ново съ навалявание расходитѣ които сега трѣба да се направятъ за да сѫ доведе линията като че е нова; и отъ друга страна поемнитѣ условия за експлоатацията и като видатъ, че еди-кой пунктъ отъ тѣхъ не е испълненъ, и че се е отъ това направило толкова щета на трафикътъ; тогава тѣ лежиститѣ ще дадѫтъ законно заключение и ще кажатъ, че Баронъ Хиршъ има годишенъ недостигъ 50.000 лири най-много, но не му се падатъ толкова, а само 25.000 лири защото е направилъ опущения въ толкова членове отъ поемнитѣ условия.

Тия работи, г-да, трѣба да бѫдѫтъ приготвени до послѣдната точность, за да знаемъ що купуваме, какви права имаме и какво трѣба да купимъ. Вънъ отъ това, предстои още, да ни се прѣдаде линията освободена отъ Баронъ Хирша. Сиречь, като постѫпимъ на линията да нѣмаме на главата си Барона Хирша или другиго нѣкого, но просто и чисто да станемъ пълни владѣтели върху нея. Още да ни се гарантира, че слѣдъ като ни се прѣдаде линията, не ще имаме никакви процеси нито съ Англичани, нито съ тукашни хора, които сѫ имали работа съ Баронъ Хирша, или съ концессионеритѣ.

Ако се нелъжа, г-да представители, тия точки които приведохъ, трѣба да се испълнятъ отъ продавачитѣ и тогава тѣ да иматъ право да искатъ отъ насъ онова, което се опредѣли за цѣнностьта, на желѣзницата. Отъ насъ се иска числото $44^1/_2$ мил. лева, отъ които 6 мил. лева въ брой и другитѣ въ облигации; свърхъ това, ще се плащатъ още 6 мил. лихва за една сумма, която при всичко че не е още приета и узаконена, но само защото тъй е ставало съгласие и разговоръ, че отъ двѣ години насамъ трѣба да се плащатъ лихви, така щото суммата възлиза на около 50 — 52 мил. лева. Сега като эе представи намъ като послѣдня инстанция да гласуваме—защото до сега преговоритѣ сѫ водени отъ правителството ad referendum — ще бѫде съвсемъ нелогично да приемаме като за окончателно свършени тия преговори, когато съгласно рѣшението на Административния Съвѣтъ на дружеството тѣ нѣматъ за него нѣкоя валидность, ако сѫ непризнаятъ отъ Събранието — отговорностьта остава върху Нар. Събрание. И понеже ние сме послѣдната инстанция, азъ казвамъ, че ако сбъркаме да свършимъ неможе вече да се поправи погрѣшката. Добрѣ или зло, то ще остане направено.

Заради това, азъ думамъ, че сме длъжни да прегледаме, какъ сѫ испълнени горезабѣлѣженитѣ пунктове отъ страна на продавачитѣ; защо сега неможе да се знае точната цѣна на желѣзницитѣ. Едни казватъ, че струвала 35 мил., други трети 23, други ни казватъ абсолютно нищо, което да важи предъ насъ. И дѣйствително, нищо нѣма основано на техническата прицѣнка.

Послѣ да дойдемъ на втория пунктъ за поправката, едни казватъ, че трѣбатъ 1 мил. лева, други $1^1/_2$, други 2 или $2^1/_2$ мил. лева. За това нѣщо, какъ да кажа незная; но мисля, че сега намъ предстои като на представители които чувствоваме отговорностьта си да искаме да ни се каже точно, отъ хора техници като колко би трѣбало да похарчимъ за да докараме линията въ положение като че е нова.

Третия пунктъ, до дълга на Портата къмъ компанията, още по не е ясенъ и отъ него неможе нищо да се разбере. Казахѫ нѣкои, че ще вземемъ 10 мил, лева отъ Турция, а други казаха, че и да не вземемъ нѣма да загубимъ, защото сме купили ефтино желѣзницата. Мене ми се струва, че такива изражения нетрѣба да се слушатъ тукъ. Трѣба нѣщо конкретно да видимъ, че тогава да приемаме. Дохождатъ други и ни казватъ, че компанията ни харизала 15 мил. лихва. За онова що ѝ сме ѝ длъжели отъ 1878 год. И това не е доказано, г-да. За да се рѣши това, трѣба както горѣ казахъ предварително да стане техническо оцѣнение на линията, тѣхническо оцѣнение за нуждната поправка и точно прѣцѣнение колко загуба е претѣглилъ трафикътъ отъ лошата експлоатация и това да се каже, че такъва сумма трѣба да се плаща отъ насъ всяка година недостигъ. Азъ приемамъ, че е добрѣ дѣто ни харизватъ 15 мил. лева, но работата е, че и малкитѣ дѣца знаятъ да не сѫ испълнени поемнитѣ условия за съхранението и експлоатацията на линията и тогава не е справедливо да се говори, че ни се харизвали голѣми сумми, като ще има отъ тѣхъ толкова много нѣщо да се спада за опущенията на компанията по експлоатацията и още по главното, че слѣдъ рѣдовната капитализация на линията и лихвитѣ много ще да сѫ намалятъ.

Въ условията е още казано, че линията трѣба да ни се прѣдаде освободена отъ експлоатацията; но ние не само, че не виждаме подобно нѣщо, но виждаме още протестация отъ Баронъ Хирша, който казва: вие може да се съгласявате съ компанията но азъ нѣма да давамъ линията. Прочее и това е неиспълнено. Дохожда друга статия, спорѣдъ която като се признава, че тая работа е пълна съ спорове и неразбории. Ние имаме пълно право да кажемъ, че онова което купуваме, купуваме го безъ всекакви процеси, обаче такава гаранция нѣмаме, а отъ друга страна ни проваждатъ въ Англия ние българитѣ да чистимъ нечиститѣ смѣтки на концессионеритѣ който капиталъ отъ 25 мил. фр. качили го сами на 100 мил. фр. като злоупотрѣбили съ почтенността на благородната английска публика. И отъ това злоупотребление происходящитѣ процесси и главоболия искатъ да възложатъ намъ, да чистиме ни тѣхнитѣ забъркани работи съ акционеритѣ и облигаторитѣ. Поне това излиза като сравнимъ казаното въ зелената книга за положението на тая, линия. Както видите, г-да представители, тъй поставена работата, ако отидемъ и гласуваме, че приемаме тая линия, за която ни предлагатъ да вотираме $44^1/_2$ мил., а позволете ми да кажа, че хора вѣщи я оцѣняватъ — мень ми се струва, че колкото е нещастна тая опирация за бѣднитѣ бонхолдери, толкова е понещастна за насъ, защото никога нѣма да се расправимъ както трѣба — за 23 мил. лева. Нѣкои си казаха, че Царибродската линия струвала повече. Всинца познаваме, че други сѫ условията, по които се строи международната линия Царибродъ-София-Вакарель, и други сѫ били за построената вече Руссе-Варна. Тъй щото, всичкитѣ вѣщи хора казвать, че и сега да се направи въпросната желѣзница, нѣма да отидѫтъ повече отъ 23 мил. лева плюсъ лихвитѣ за 8 год по $7^0/_0$ — които впрочемъ като спорни, ние ги неприпознавами — ставатъ 35 мил. отбиваме 5 мил. за загуби отъ опущенията по експлоатацията, които е направилъ експлоататорътъ, оставатъ за плащание 30 мил. лева, отъ които имаме право да намалимъ за поправление на линията ако приемемъ съгласно проценението на вѣщи техници най малко 7 мил. което не е никакъ много оставатъ 23, ако приемемъ 5, оставатъ 25. Това е просто и ясно. Моля ви се, г-да представители, ако дадемъ $44^1/_2$ лева и лихва $6=51$, ние ще се изложимъ на осѫждание предъ цѣлия свѣтъ. Най-сетнѣ, ако приемемъ, че ние сме толкова влюбени въ тая линия, щото макаръ и да е свързана съ такива процесси и оцѣнена съ повече нѣщо

отъ 25 милиона лева ние сме рѣшени какъ какъ да я купимъ, за което намъ ще се смѣятъ хората, че прьскаме тъй публичния имотъ, купете я г-да, и отъ това нѣма да пропадне България, но азъ искамъ да обьрна вниманието ви на още единъ много по важенъ пунктъ и който ще ни подъ влече на много по-голѣми загуби, отъ колкото тазъ нещастна операция сама по себе. Знаете г-да представители, отъ зеленитѣ книги, какъ сѫ водени преговоритѣ за тая операция. Тѣ сѫ водени паралелно отъ една страна съ Англійското правителство, отъ друга страна се мѣсятъ и нѣкои търговци отъ Галацъ и Браилъ. Азъ нѣма да говоря нищо за високата честность на тия знаменити по Дунава кѫщи, всички може да знаете тѣхнитѣ дѣла и операции и тѣхното расположение спрямо български народъ. За мене, който съмъ много песимистъ — може, би самъ себе си да осѫждамъ, че съмъ песимистъ — азъ могѫ да кажа, че съ замѣсването на тия хора, глѣдамъ черни работи. Като оставамъ на страна моя песимизмъ, ще обьрна вниманието ви на онова, което ще кажа. Тия хора, както сте видѣли отъ преговоритѣ, турили сѫ едно условие, че плащанието на лихвитѣ и амортизацията се гарантиратъ отъ общитѣ приходи на дьржавата. Единъ отъ предговорившитѣ каза, че това било много гибелно и съсипателно за страната, но почитаемата официална трибуна изобличи онѣзи, които подьржатъ това мнѣние. Менѣ ми се чини, че тоя въпросъ има малко нужда отъ разяснение. Моето скромно мнѣние е че тоя пунктъ не е добрь. Другъ е въпросътъ, правителството може ли да го тури или не. Азъ глѣдамъ отъ тая точка на зрѣние, че една млада дьржава за пьрвия свой заемъ отъ 40 мил. фр. никога нетрѣба да ангѫжира своитѣ общи приходи, толкова повече, когато ни предстои заемъ за повече отъ 150 мил. фр. и ще ни каже надлѣжната Банка: вие сте ангажирали общитѣ си приходи. Ще кажатъ нашитѣ: приходитѣ ни сѫ много; но тѣ ще имъ отговарятъ: да г-да, но онѣзи кредитири които за пьрви пѫть сѫ осигурени съ общитѣ приходи, тѣ ще иматъ привилегии на пьрво мѣсто като пьрви заемачи, а на послѣднитѣ заемачи, привилегиитѣ ще стоятъ на второ мѣсто. Азъ това неказвамъ, за да обидя нѣкого; азъ просто искамъ да се разясни работата и я предлагамъ за обсѫждание на Нар. Събрание. Азъ неказвамъ, че сега даваме всичкитѣ доходи, но казвамъ че даваме привилегия на онѣзи, които по-напредъ ни даватъ пари на заемъ. Има хора лежисти по между, които могѫтъ да ни развиятъ това нѣщо много добрѣ. Сега казахъ, че тия хора — за почтенностьта и добросѫвѣстностьта на които неискамъ да говоря — сполучиха да турятъ тоя пунктъ и още турили $6^0/_0$ лихва и $1^0/_0$ амортизация. И тия хора не сѫ устроили синдиката за да подьржатъ цѣната на облигациитѣ, който ще издадемъ, тѣ сѫ просто хора спекуланти, искатъ да се ползуватъ и отъ насъ и отъ другата страна, да хвьрлятъ предъ публиката нечиститѣ си дѣла, безъ да влѣчатъ нѣкаква отговорность. Знаете, г-да, какъ ставатъ заемитѣ. Тѣ ставатъ така. Извѣстни банка даватъ пари назаемъ, като се съгласятъ съ правителството че ще се продължи до извѣстно врѣме получването суммитѣ отъ тоя заемъ и съврѣмено като вематъ на себе грижата и отговорностьта за пласирането на тоя заемъ, гарантиратъ опредѣлената емисионна цѣна, която сѫ опредѣлили съ правителството. Тия г-да не правятъ тѫй. Тѣ се съгласяватъ съ насъ и ни викатъ въ Лондонъ да имъ дадемъ тямъ толкова наши облигации и срѣщо тѣхъ да ни предадѫтъ стари облигации — между които много сѫ притѣжание на нѣкои бѣдни жени старци и сираци — ние да ги амортизираме, като издадемъ намѣсто старитѣ нови, и то по начинъ щото на дружеството да неостане никаква отговорность. Сега като знаемъ, че тия хора отъ 10 год. насамъ не сѫ получили никакви лихви много е вѣроятно, че щомъ приематъ въ замѣна на старитѣ си облигации новоиздаденитѣ неща ще пожелаятъ да ги продадѫтъ въ Борсата и да си вематъ паритѣ и сѫ расчистятъ. Като тия наши облигации не сѫ подкрѣпени отъ никакъвъ синдикатъ, а просто се захвьрлени на pavé — то на Европейскитѣ биржи, много е възможно и може да пострадатъ едно обещѣние 20 и $30^0/_0$. Това като ви казвамъ, азъ ви увѣрявамъ, че ако се обьрнете съ апель до всички финансисти ще ви кажатъ може битъ и това.

Пакъ повтарямъ, че осѫждамъ самъ себе си като песимистъ, но ще прибавя, че се появлява и другъ въпросъ, ако хвьрлимъ нашитѣ книги въ Лондонъ. Случва се това: като знаятъ всички че ние сме въ предвечерието да сключимъ голѣмъ заемъ отъ около 100 — 150 милиона лева, онія които сѫ интересуватъ да направятъ тоя заемъ, ако щете сѫщитѣ наши доброжелатели браилски търговци, още неиздадени продаватъ нашитѣ облигации и a livrer и имъ понижаватъ цѣната колкото се може по долу за да могѫтъ да сполучатъ по добри условия за себе, а по гибелни за насъ, по сключването на голѣмия заемъ. Представете си, че тѣзи наши облигации сѫ навалихѫ до 65, като бѣха издадени за 100, и че сѫ обьрнахме до нѣкоя група да искаме да сключимъ голѣмия си заемъ и искаме отъ нея като всинца имаме право да го искаме, защото никому нищо не длъжимъ и сме дѣйствували въ кредита си, добри условия като $5^0/_0$ лихва и $90^0/_0$ emission, какво ще ни каже тая група? Вие отидохте та дадохте пьрвата превилегия на доходитѣ си и още $6^0/_0$ лихва и $1^0/_0$ амортизация и тѣзи облигации едвамъ се спиратъ въ борситѣ (защото не сѫ подкрепени отъ синдикътъ) а $65^0/_0$ и искате отъ насъ $5^0/_0$ и emission $90^0/_0$ това възможно ли е?

Както видите г-да най гибелната страна на тѣзи нѣща е тая. И заради това трѣба много сериозно да се обмисли преди да вземемъ рѣшение; помислете си загубитѣ на 150 милиона заемъ сторени намъ подъ злотворното влияние на тъзи съ лошава послѣ намъ подъготовена финанциална операция.

По-напредъ признахъ самъ себѣ си, за песимистъ. Сега, като повтарямъ това сѫщото, казвамъ, че ако тѣзи г-да, Браилскитѣ търговци-банкери, които водятъ приговоритѣ за да направятъ тази нещастна операция, която се е започнала и карала отъ 20 години насамъ все съ mauvaise-foi, ако сполучатъ да ни приплетатъ, щото да приемемъ и потвьрдимъ тъй легкомисленно предложенията имъ и тъй чрѣзъ тия г-да и чрѣзъ тая лоша операция да се представимъ за пьрвъ пѫть въ финанциалнийтъ свѣтъ, това ще да бѫде до немай кѫдѣ гибелно за нашето економическо развитие. Ние, г-да, сме дѣвственни въ финансово отношение, нѣмаме още дългове. Ние сме водили и свьршили война, безъ да вземемъ заемъ. Това е голѣмъ кредитъ за българския народъ и безъ съмнѣние всинца желаемъ да спазимъ тоя си кредитъ; слѣдва прочее, че съгласно съ това си законно желание трѣбва разумно да водимъ и преговоритѣ по тъзи много важна операция, и по този начинъ като се владаме, ще расте нашия кредитъ и ще отстоимъ по-горѣ отъ другитѣ близосѣдни намъ дьржави. Ако пакъ прибьрзаме да приемемъ и потвьрдимъ тази операция, тъй както е подготвена и представена, ще да се само-

убиемъ въ кредитътъ си и като за икономическото си развитие се нахождаме сега въ нуждата да направимъ отъ 100—150 милиона лева заемъ, чрѣзъ тъзи лоша операция ще присѫдимъ сами себе си, да неможемъ да го направимъ съ по-добри условия отъ 65 до 70% емиссионна цѣна лихва 6% и амортисманъ 1%, когато заради доброто икономическо положение, въ което какъ горѣ казахъ се намираме, ние имаме право да се надѣваме да получимъ емиссионна цѣна отъ 85—90% и процентъ не по́ горѣ отъ 5%; вие сами си присмѣтнете, г-да, загубитѣ, що ще произлезатъ отъ тоя заемъ, направенъ подъ гибелното влияние на тъзи нещастна операция; заемъ, който сключенъ при такива тѣшки условия, ще се изплаща презъ цѣли 40 или 50 години, ще да загубимъ тъй много десятки милиони лева, а по-лошото още ще да смажимъ населението икономично, като си опропастимъ кредитътъ. Сега това като казвамъ, не се изказвамъ противъ купуването на тази желѣзница. Казвамъ, че трѣба да се купи, но позволете ми да ви направя за сравнение една забѣлѣжка, както когато единъ разуменъ человѣкъ, като му се случи въ жизни да има нѣкой си неприятенъ и приплетенъ процесъ, е длъженъ да го повѣри въ рѫцетѣ на нѣкой вѣщъ адвокатъ и послѣдният, като изучи добрѣ дѣлото и схване всичкитѣ опущения които е направила противната страна, ще да може да изведе дѣлото на добръ край и да ползува тъй клиентътъ си; тъй и сега, ако искаме да свършимъ операцията добрѣ, трѣбаше да се обърнемъ къмъ нѣкое първостепенно финансово учреждение въ Европа и тогава много по-лесно и много по-полѣзно за насъ работата можеше да се свърши. Като ще имаме преговори съ такова високопоставено учреждение за сключване заемъ отъ 100—150 милиона лева, мисля, ще да е много на мѣстото си, ако, при преговоритѣ, за тоя заемъ, правителството кажеше на това банково учреждение, че искаме чрѣзъ него да направимъ и свършимъ операцията за откупътъ на Руссе-Варненската желѣзница. Това високо и почтенно банково учреждение, като ще да ни има за свои клиенти, ще да има голѣмъ интересъ да пази предъ Европейскитѣ финансови тържища нашия кредитъ, и заради това ще да се завземи да изучи всестранно това приплетено дѣло и безъ никакво съмнение ще съумѣе, слѣдъ като предварително се споразумее съ нашето правителство, да постави на противната страна най-полезни за насъ условия, като имъ каже, че е готово за наша смѣтка въ брой да направи откупътъ; по тоя начинъ за насъ ползата ще бѫде грамадна; хемъ ще да спечелимъ повече отъ 20—25 мил. лева, хемъ ще да запазимъ кредитътъ си, който е душата за икономическото развитие на всѣка страна, която уважава себе си и иска и другитѣ държави да я почитатъ. Това е моето мнѣние. Нѣкои казватъ, че ако приемемъ това, ще си наведемъ негодованието на Велика Британия; всинца знаете, че тя и отъ преди ни е защищавала, а въ послѣднитѣ времена се е прогласила за наша покровителка.

Азъ не могѫ да разберѫ какъ ще отиде да иска да защищава противъ всѣка правда своитѣ си поданници, които сѫ направили не добри работи въ откриване на линията и сѫ замотали работата съ разни дѣяния, пълни съ *mauvaise foi;* като види, че ние умѣемъ да пазимъ интереситѣ си и да се защищаваме противъ незаконнитѣ претенции на концесионеритѣ на тъзи линия, нейни поданници, не могѫ да предполагамъ, че Английското правителство, вещ земе въ внимание нашитѣ права и че то само вещ да ни защити. Английското правителство не е намъ враждебно. Нѣмамъ съмнѣние за това. Други казватъ, че ако не направимъ това; сирѣчь ако не прибързаме да откупимъ желѣзницата, ще ли сме да навлѣчемъ отъ горѣ си пакоститѣ на Барона Хирша. Една нещастна Румелия бѣ се опълчила да се бори успѣшно съ Барона Хирша, защото той бѣше турилъ такава една тарифа, щото да опропасти Румелия. А сега съединена България ли ще се побои отъ него, като сме у дома си и въ правото си? Ние можемъ да кажемъ на Баронъ Хирша, че той живѣе въ нашата земя и за опущенията, които би направилъ той по експлоатацията на линиитѣ, ние ще го сѫдимъ по нашитѣ закони. Това е достатъчно да го смири и направи *raisonable.* Други пакъ казватъ още, че ако замедлимъ работата и не побързаме да откупимъ по-скоро тая линия, щемъ да пропаднемъ, защото само ако земемъ тази линия ще можемъ да си направимъ другитѣ линии. Азъ утвърдявамъ съвсѣмъ противното; ако земемъ тази линия съ тия гибелни условия и опропастимъ кредита си, ще ударимъ балтията на камъкъ и не можемъ да отидемъ напредъ. Тази линия, г-да, не е централна, тя е латерална. Правителството прави проектъ за линии Свищовъ и Нова-Загора, и строи и другата линия Царибродъ-София-Вакарелъ. Наскоро ще да построи линията Ямболъ-Бургасъ,—още една балтия и свършена работа, Руссе-Варненската линия си изгубва по-голѣмата часть отъ своя трафикъ и съвършенно пропадва; такова е значението на тая линия; и идатъ да ни казватъ, че само ако побързаме да откупимъ тази линия, тогава щели сме да можемъ да си направимъ и другитѣ, когато както гледате работата е съвсѣмъ напротивъ. Ако земемъ такова рѣшение за отлагание покупката за сега, за да се изучи по-добрѣ и както подобава дѣлото, както казахъ по-напредъ и както нѣкои оратори казаха, ще бѫдемъ спокойни и за бѫдще нѣма да се каемъ, че сме зели бързо рѣшение. (Ржкоплѣскание отъ страна на опозицията).

Предсѣд.: Желае ли Нар. Събрание да се продължава засѣданието? (Гласове: Послѣ обѣдъ).

Н. Живковъ: Да се продължи отъ 2 часа слѣдъ пладнѣ.

Предсѣд.: Който не приема да се съберемъ въ 2 часа слѣдъ обѣдъ, да си дигне ржката. (Никой не дига). Значи, подиръ обѣдъ ще бѫде продължение на сѫщийтъ въпросъ.

Засѣданието се закрива.

(Закрито въ 12 часа по обѣдъ).

Председатель: **С. Стамболовъ.**

Подпредсѣдатели: **Г. Живковъ.** **Тр. Пановъ.**

Секретари: **И. Лукановъ.** **Т. Кѫрджиевъ.** **А. Ташикмановъ.** **Д. Мишевъ.** **Н. Живковъ.**

Секретари: **Ф. Симидовъ.** **И. Славейковъ.** **Д-ръ Д. Вачовъ.** **З. Градинаровъ.** **И. Касабовъ.**

Стенографъ: **Ив. А. Шандаровъ.**